

УДК 378.37.35.001

М. В. Пахомова,

старший викладач кафедри державної служби та менеджменту освіти,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ ЗРОСТАННЯМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проаналізовано стан державного управління неперервною освітою педагогічних працівників в Україні, зазначені проблеми реалізації неперервної освіти в українському освітньому просторі, надані пропозиції з удосконалення даного процесу.

Ключові слова: неперервна освіта педагогічних працівників, державне управління неперервною освітою.

Постановка проблеми. Про пріоритетність розвитку громадянина в країні на державному рівні свідчить той факт, що освіта та культурний розвиток населення як життєво важливі інтереси людини і громадянина, суспільства і держави є складовими поняття «національна безпека» [1].

Освіта тісно пов'язана із процесом людського розвитку. Акцент на освітньому рівні, знаннях, кваліфікації працівника в процесі ефективного розвитку економіки суспільства та визначній ролі людських ресурсів у системі соціально-економічних відносин можна простежити в роботах А. Добриніна, С. Дятлова, А. Котляра, І. Майбурова, А. Мазіна, В. Шадрикова, В. Щетиніна та ін. Обґрунтовували дану концепцію американці Дж. Кендрік, М. Блауг, У. Боуен, Дж. Мінцер та ін.

І. Гавриленко, М. Недюха та Л. Усаченко у своїй монографії відстоюють думку, що називати прогрес виробництва соціальним розвитком є недоцільним: «Економічне процвітання збільшує рівень споживання, обсяг послуг і зручностей. Проте, воно автоматично не веде до зміни суспільних відносин, соціальної структури, соціальних інститутів ... матеріальне виробництво, при всій його значимості, є передумовою соціального розвитку, важливою і необхідною, але не визначальною» [5, 38–39]. Ресурсами розвитку автори

визначають науку, техніку, культуру та освіту, ідеологію, і саме це, за їх переконанням, є ресурсами розвитку. То ж професійна компетентність педагогічних працівників як чинник впливу на рівень освіти громадян та формування суспільства знань набуває в сучасних умовах вагомого значення.

Постать педагога як суб'єкта педагогічної взаємодії в освітньому процесі завжди відзначалася підвищеними соціальними вимогами до його професійної діяльності та особистості, і це сприяло виникненню специфічності самої професійної освіти педагога. Він має володіти актуальними знаннями та здатністю задовольняти освітні потреби споживачів освітніх послуг. Це можливо завдяки постійному оновленню знань та формуванню навичок не лише якісно навчати, але й самому неперервно навчатися, коли «освіта перетворюється із засобу на мету розвитку людини, що уможлиблює утвердження її провідної ролі, мета якої полягає у формуванні вмінь, необхідних для виконання різних функцій – самовираження, самореалізації, розвитку соціальних зв'язків і умінь діяти» [2, с. 129].

Неперервність у навчанні визнана «головною політичною програмою розвитку громадянського суспільства, соціальної єдності та зайнятості громадян» [3, с. 156], що актуалізує питання неперервної освіти педагогічних працівників і дає підстави для подальшого розроблення проблеми державного управління даним процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переконаність у значимості та необхідності неперервного навчання для професійного розвитку педагогічних працівників можна простежити у наукових працях В. Гошовської, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Клокар, В. Лугового, Н. Ничкало, В. Олійника, В. Остапчук, О. Савченко, Л. Сігаєвої, Т. Сорочан, Н. Яблонської.

Парадигмальні зміни в освіті слугують переосмисленню професійних потреб педагогічних працівників. Ще 10 років тому акцент на постійному самостійному оновленні знань працівників освіти сприймався ними як вимога роботодавців, суспільства та держави. Трансформація світоглядних позицій, стрімкість розвитку постіндустріального суспільства, євроінтеграційні процеси,

стандартизація освіти – посприяли тому, що неперервна освіта стала усвідомленою потребою, засобом конкурентоспроможності, критерієм професіоналізму, що тлумачиться як «готовність до продовження навчання впродовж кар'єри, поглиблення знань, удосконалення вмінь і навичок, становлення за допомогою активної участі у процесах розвитку галузі спеціалізації й експериментування з інноваціями, спрямованих на покращення практики» [6, с. 79].

Незважаючи на вагомий науковий доробок щодо обґрунтування необхідності неперервної освіти, напрацьований практичний досвід, підвищення вимог до професійної компетентності педагогічних працівників, можна констатувати наявність певних недоліків у галузі державного управління даним напрямком.

Мета статті – проаналізувати стан державного управління неперервною освітою педагогічних працівників в Україні, означити проблеми у реалізації неперервної освіти, надати пропозиції з удосконалення даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна політика щодо забезпечення неперервної освіти для педагогічних працівників реалізується в низці нормативно-правових актів – проекті Закону України «Про освіту» (2016), «Про вищу освіту» (2014), «Про професійний розвиток працівників» (2012), постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011); у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (2014); у Концепції освіти дорослих в Україні (2011), проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014), Концепції нової української школи (2016); в міжнародних документах – Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу (2000), документах «Загальні європейські принципи і підходи до компетентностей і кваліфікацій вчителів» (2005), «Удосконалення якості педагогічної освіти» (2007); «Удосконалення компетентностей для 21 століття: порядок денний європейського співробітництва в галузі шкільної освіти» (2008); «Розвиток узгоджених та системних програм вступу до

професійної діяльності молодих учителів: посібник для розробників» (2010).

Попри певні зрушення у підтримці неперервної освіти педагогічних працівників на державному рівні, говорити про дієвість нормативно-правового механізму державного управління даним напрямком діяльності зарано.

В одному із своїх виступів відома вчена О. Савченко відзначила відсутність в Україні *системи* неперервної освіти, вказавши на динамічний, але суперечливий розвиток її мереж, бо кожна ланка зосереджується на своїх проблемах [4, с. 155]. І хоча це стосувалося оцінки системи неперервної освіти для споживачів освітніх послуг, ми проектуємо наслідки таких суперечностей і на інших учасників навчально-виховного процесу – на педагогічних працівників галузі освіти.

Дійсно, якщо взяти до уваги що *система* неперервної освіти – це комплекс державних та інших освітніх закладів, що забезпечують організаційну і змістову єдність, взаємозв'язок наступності всіх ланок освіти, які дають можливість тимчасового припинення і відновлення навчання, змін його форм, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, підвищення кваліфікації, перепідготовки з метою підтримання як високого рівня загальної освіти, так і професійної конкурентоспроможності, відповідності запитам ринку праці» [3, с. 141], то існують певні прогалини в галузі державного управління неперервною освітою фахівців галузі освіти

Слід зазначити, що процес становлення системи неперервної освіти педагогічних працівників в українських реаліях гальмується певними перешкоджаючими чинниками, подолання яких триває й дотепер:

1. Застарілі підходи до кадрового забезпечення галузі освіти.

У 2015 р. в Україні в загальноосвітніх закладах працювало 781 вчителів, що мають лише загальну середню освіту. 59 % педагогічного персоналу дошкільних навчальних закладів мають вищу освіту (рівень спеціаліст, магістр будь-якого спрямування).

Для порівняння: у Фінляндії до безпосередньої педагогічної діяльності допускаються фахівці, що мають магістерську кваліфікацію педагогічного

спрямування [2, с. 121].

2. Економічна міграція випусників вищих педагогічних закладів в інші галузі.

Випусники педагогічних вищих навчальних закладів професійно реалізуються в інших, непедагогічних галузях через трудоемність педагогічної діяльності, значні вимоги, особисту відповідальність та непривабливий соціальний пакет.

3. Гендерна нерівність.

Частка чоловіків, що працювали у загальноосвітніх закладах становить: 24 % – 1971 р., 19 % – 1990 р., 15 % – 2015 р. [2, с. 124].

Зменшення показників свідчить про непривабливість педагогічної професії для чоловіків.

4. Збільшення кількості педагогів пенсійного віку (8 % – у 1996 р., 15 % – у 2015 р.) [2, с. 124].

5. Наявність педагогічних працівників різних професійних шкіл:

I – професійна школа (радянська) з 70-х рр. ХХ ст. до 1991 р.

II – професійна школа (українська) – з 1991 р. по теперішній час.

Особливості представників вказаних шкіл подано в таблиці.

Підтвердження даних характеристик простежуються у роботах відомих українських психологів О. Бондарчук, Л. Карамушки, В. Семіченко та ін.

6. Відсутність/або низькі кількісні показники керівних кадрів з професійною управлінською підготовкою.

Від здатності керівників галузі освіти різних рівнів ієрархічної системи акумулювати здібності креативних, відповідальних, конкурентоспроможних працівників, які готові швидко реагувати на нові запити споживачів освітніх послуг, неперервно навчатися й мати сформовані навички до саморозвитку та самоосвітньої діяльності, залежить якість агрегованого показника функціонування всієї галузі, тривалість перебігу та продуктивність процесу її реформування.

Особливості педагогічних працівників різних професійних шкіл

Періоди	Професійні		Особистісні	
	Переваги	Ризики	Переваги	Ризики
I професійна школа (радянська)	старанність, добросовісність, відданість справі, ідейність, системність діяльності, усвідомлене та чітке виконання поставлених задач, врахування ризиків	консерватизм, інноваційні бар'єри, міжособистісні та професійні конфлікти, об'єктивна оцінка своєї діяльності та внеску	самодостатність, наявність життєвого досвіду, сформованість та стійкість моральних цінностей	професійне вигорання, апатія, конфліктоген- ність, залежність від оцінки оточуючого середовища
II професійна школа (українська)	прагнення до змін, оптимізм, амбітність, мобільність, налаштованість на перспективу, прагнення до самостійності	відмова від педагогічної діяльності на користь інших сфер, необхідність постійної мотивації (перевага матеріальній),	стресостійкість, креативність, комунікативність, оптимізм	ранне професійне та емоційне вигорання, депресії, відсутність навичок визначення пріоритетів

Висновки з матеріалів дослідження і перспективи подальших розвідок. Зважаючи на вище викладене, можемо визначити певні суперечності в галузі державного управління неперервною освітою педагогічних працівників, а саме:

– удосконалення та поява нових інструментів державного стимулювання неперервної освіти (атестація, сертифікація) і відсутність державних професійних стандартів для педагогічних працівників;

– зростання попиту роботодавців на компетентних педагогічних працівників і недостатній рівень їх професійної підготовки;

– популяризація неперервної освіти, проголошення її одним із пріоритетних напрямків у нормативно-правових актах державного рівня і відсутність відповідного законодавчого акта (Закону України «Про освіту дорослих»);

– надання права користування засобами інформальної та неформальної освіти і відсутність інструментарію визнання результатів такого навчання;

– вимоги до якісного навчання дорослих та здобуття актуальних знань і відсутність контролю за легітимністю діяльності провайдерів з надання освітніх послуг.

Результати проведеного дослідження свідчать про необхідність подальшого удосконалення чинного законодавства з питань формування ефективної системи неперервної освіти педагогічних працівників, модернізації підходів до кадрового забезпечення галузі освіти, підвищення статусу педагога в суспільстві, професіоналізації керівних кадрів закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення 17.06.2017).
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Національна академія педагогічних наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
3. Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз: зб. наук. ст. методол. семінару (м. Київ, 17 берез. 2010 р.): у 2 ч. / за ред В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало. Київ: Педагогічна думка, 2010. Ч. 1. 208 с.
4. Савченко О. Внесок загальної середньої освіти у підготовку особистості до навчання впродовж життя. *Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз*: зб. наук. ст. методол. семінару (м. Київ, 17 берез. 2010 р.): у 2 ч. / за ред В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало]. Київ: Педагогічна думка, 2010. Ч. 1. 208 с.
5. Гавриленко І. М., Недюха М. П., Усадченко Л. М. Соціальний розвиток: монографія. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 480 с
6. Sach J. Rethinking the practice of teacher professionalism. *The life and work of teachers*. eds. C. Day, A. Fernandez, T. Hauge, J. Moller. London: Falmer Press, 2000. P. 75–87.

Pakhomova M. V. Continuing education as an object of public administration of pedagogical workers professional growth.

The state of public administration of pedagogical workers professional growth in Ukraine was analyzed, the problems of continuing education realization in the Ukrainian educational environment were indicated, proposals for this process improvement were given.

Key words: continuing education of pedagogical workers, public administration of continuing education.

Надійшла до редколегії 01.07.2017 р.